

Regeringens proposition

2003/04:159

Tillfälligt omhändertagande av egendom för att
förhindra trafiknykterhetsbrott

Prop.
2003/04:159

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 27 maj 2004

Göran Persson

Thomas Bodström
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att det genom nya bestämmelser i polislagen införs möjlighet för en polisman att tillfälligt omhänderta egendom. Förslaget innebär att om det av särskilda skäl kan anses finnas risk för att rattfylleribrott kommer att begås, får en polisman i syfte att förhindra brottet tillfälligt omhänderta fordonsnycklar eller annat som behövs för färden eller, om så krävs, fordonet.

Om det är nödvändigt för att finna egendom som skall omhändertas får enligt förslaget en polisman kroppsvisitera den person som beslutet avser och genomsöka det fordon som kan komma att användas vid brottet. Omhändertagandet skall upphöra så snart det inte längre finns skäl för det och får inte vara längre än 24 timmar.

Det föreslås vidare att egendom som inte hämtas ut när omhändertagandet har upphört skall tas om hand i enlighet med bestämmelserna i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. Egendomen skall därmed kunna förstöras eller säljas för statens räkning.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	3
2	Lagtext.....	4
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott	4
2.2	Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)	5
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m.	7
3	Ärendet och dess beredning.....	10
4	Nuvarande ordning och Polisrättsutredningens förslag.....	10
5	En särskild bestämmelse om tillfälligt omhändertagande av egendom	11
6	Närmare bestämmelser om omhändertagandebeslutet	17
7	Förfarande med egendom som inte hämtas ut.....	19
8	Ekonomiska konsekvenser	21
9	Författningskommentar	21
9.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott.....	21
9.2	Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387).....	21
9.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. ...	23
Bilaga 1	Sammanfattning av promemorian	25
Bilaga 2	Promemorians lagförslag.....	26
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	31
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag	32
Bilaga 5	Lagrådets yttrande	38
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 27 maj 2004.....	40

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2003/04:159

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott,
2. lag om ändring i polislagen (1984:387),
3. lag om ändring i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §¹

Ett fordon som har använts vid brott enligt denna lag får förklaras förverkat, om det behövs för att förebygga fortsatt sådan brottslighet och förverkande inte är oskäligt.

Bestämmelser om tillfälligt omhändertagande av egendom i syfte att förhindra rattfylleribrott finns i 24 a – 24 d §§ polislagen (1984:387).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

¹ Senaste lydelse 1993:1463.

Härigenom föreskrivs att det i polislagen (1984:387) skall införas fyra nya paragrafer, 24 a – 24 d §§, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

24 a §

Kan det av särskilda skäl anses finnas risk för att brott enligt 4 eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott kommer att begås, får en polisman, i syfte att förhindra brottet, tillfälligt omhänderta fordonsnycklar eller annat som behövs för färden eller, om så krävs, fordonet.

Om förutsättningarna i första stycket är uppfyllda och om det är nödvändigt för att söka efter sådan egendom som anges där, får en polisman kroppsvisitera den person som kan komma att göra sig skyldig till brottet och genomsöka fordonet.

24 b §

En polisman som har beslutat om omhändertagande av egendom med stöd av 24 a § skall skyndsamt anmäla det till sin förman. Förmannen skall omedelbart pröva om omhändertagandet skall bestå.

24 c §

Ett omhändertagande skall upphöra så snart det inte längre finns skäl för det och får inte vara längre än 24 timmar.

Omhändertagen egendom skall återlämnas till den från vilken egendomen omhändertogs, om det inte finns särskilda skäl att lämna den till någon annan.

24 d §

Hämtas inte egendomen när ett omhändertagande har upphört får polismyndigheten under de förutsättningar som anges i lagen

(1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. förstöra egendomen eller sälja den för statens räkning. Prop. 2003/04:159

Den från vilken egendomen omhändertogs skall snarast efter omhändertagandet delges underrättelse om att egendomen kan komma att förstöras eller säljas. Om det är känt att någon annan också berörs av omhändertagandet, skall även denne delges en sådan underrättelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:1066) om
förfarande med förverkad egendom och hittegods
m.m.

Prop. 2003/04:159

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m.

dels att 1, 7, 8, 10 och 11 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller, om ej annat följer av bestämmelser i lag eller annan författning, egendom som

1. tillfallit staten på grund av förverkande *eller*

2. tillfallit staten enligt lagen (1938:121) om hittegods *eller*

3. tagits i förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m.

1. tillfallit staten på grund av förverkande,

2. tillfallit staten enligt lagen (1938:121) om hittegods,

3. tagits i förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. *eller*

4. omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen (1984:387).

2 a §

Egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen (1984:387) skall finnas tillgänglig hos polismyndigheten för avhämtning i minst en månad efter det att en sådan underrättelse som anges i 24 d § polislagen har delgivits. Om egendomen inte hämtas ut inom denna tid, skall det förfaras med egendomen på det sätt som anges i denna lag.

Om egendomens värde sannolikt uppgår till mer än en fjärdedel av det prisbasbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde då underrättelsen delgavs, tillämpas bestämmelserna i denna lag först efter det att tre månader har förflutit sedan polismyndigheten genom kungörelse uppmanat ägaren eller annan rättsinnehavare att göra anspråk på egendomen.

7 §

Gör ägaren eller annan rättsinnehavare anspråk på egendom som tagits i förvar med stöd av lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. skall den lämnas ut till honom efter beslut av polismyndigheten, om den *ej* redan försålts eller förstörts.

Har egendomen reparerats eller på annat sätt förbättrats, är den som gör anspråk *gällande* enligt första stycket skyldig att betala kostnaden *härför* innan han *utfår* egendomen. Betalar han *ej* inom en månad efter det att särskild uppmaning *därom* delgivits honom, får egendomen *försäljas* i den ordning som anges i denna lag.

Gör ägaren eller annan rättsinnehavare anspråk på egendom som tagits i förvar med stöd av lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. *eller egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen (1984:387)* skall den lämnas ut till honom *eller henne* efter beslut av polismyndigheten, om den *inte* redan *har sålts* eller förstörts.

Har egendomen reparerats eller på annat sätt förbättrats, är den som gör anspråk *på egendomen* enligt första stycket skyldig att betala kostnaden *för förbättringen* innan han *eller hon får ut* egendomen. Betalar han *eller hon inte* inom en månad efter det att särskild uppmaning delgivits honom *eller henne*, får egendomen *säljas* i den ordning som anges i denna lag.

8 §

Försäljning av egendom som tagits i förvar med stöd av lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. sker för *statsverkets* räkning.

Har egendom *försålts*, har ägaren eller annan rättsinnehavare rätt till ersättning. Denna utgår dock *ej* med högre belopp än som influtit vid försäljningen. I de fall som avses i 7 § andra stycket skall kostnaden för förbättringen avräknas från ersättningen.

Försäljning av egendom som tagits i förvar med stöd av lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. *eller egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen (1984:387)* sker för *statens* räkning.

Har egendom *sålts*, har ägaren eller annan rättsinnehavare rätt till ersättning. Denna utgår dock *inte* med högre belopp än som *har* influtit vid försäljningen. I de fall som avses i 7 § andra stycket skall kostnaden för förbättringen avräknas från ersättningen.

Ansökan om ersättning ges in till Rikspolisstyrelsen som, efter verkställd utredning i ärendet, prövar frågan om ersättning.

10 §

I fråga om pengar skall i stället för vad som sägs om försäljning i denna lag gälla att beloppet redovisas till *statsverket* enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

I fråga om pengar skall i stället för vad som sägs om försäljning i denna lag gälla att beloppet redovisas till *staten* enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

11 §

Rikspolisstyrelsen lämnar närmare föreskrifter om

1. sättet för kungörande enligt 2 §,

2. polismyndighets förfarande med egendom som avses i denna lag.

1. sättet för kungörande enligt 2 och 2 a §§,

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

Polisrättsutredningen föreslog i slutbetänkandet Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen (SOU 1995:47) bl.a. att det i polislagen (1984:387) skulle införas en bestämmelse om tillfälligt omhändertagande av egendom i syfte att förhindra brott. Remissinstanserna tillstyrkte förslaget eller lämnade det utan erinran. Förslaget har inte lett till lagstiftning.

Under hösten 2003 utarbetades inom Justitiedepartementet promemorian Tillfälligt omhändertagande av egendom i syfte att förhindra trafiknykterhetsbrott (Ju2003/9828/PO). En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 1* och dess lagförslag i *bilaga 2*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3* och en sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig hos Justitiedepartementet (dnr Ju2003/9828/PO).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 22 april 2004 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 4*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*.

Lagrådet har föreslagit att den nya bestämmelsen 24 a § polislagen förtydligas. Vidare har lagrådet föreslagit att den nya bestämmelsen 24 b § polislagen delas upp på tre olika paragrafer, 24 b–d §§, samt att vissa redaktionella ändringar görs i paragraferna. Regeringen följer i propositionen Lagrådets förslag. Därutöver har några smärre ändringar av redaktionellt slag gjorts.

4 Nuvarande ordning och Polisrättsutredningens förslag

Enligt 36 kap. 3 § brottsbalken får förverkande beslutas i fråga om föremål som på grund av sin särskilda beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan befaras komma till brottslig användning. Förverkande får vidare beslutas i fråga om föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa och som påträffas under omständigheter som ger anledning att befara att de skulle komma till sådan användning. Slutligen kan enligt bestämmelsen förverkande beslutas i fråga om föremål som är ägnade att användas som hjälpmedel vid brott som innefattar skada på egendom och som påträffas under omständigheter som ger uppenbar anledning att befara att det skulle komma till sådan användning. Förverkande kan alltså ske av vissa föremål som ännu inte kommit till brottslig användning, men där det kan befaras att så kan komma att ske. För att säkerställa förverkandet kan föremålet enligt 27 kap. 14 a § rättegångsbalken tas i beslag. Beslaget förutsätter sålunda att föremålet skäligt kan antas vara förverkat. Någon uttrycklig reglering för polisen att endast tillfälligt omhänderta egendom för att förhindra att ett brott begås finns däremot inte.

Med anledning av detta föreslog Polisrättsutredningen i slutbetänkandet Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen (SOU 1995:47) att det i polislagen (1984:387) skulle införas en bestämmelse om tillfälligt omhändertagande av egendom i syfte att förhindra brott. Syftet med förslaget var att ge polisen befogenhet att i brottsförebyggande syfte omhänderta exempelvis en berusad persons bilnycklar för att hindra honom eller henne att göra sig skyldig till rattfylleri. För att föremål skulle få omhändertas skulle det enligt förslaget krävas att det av särskilda skäl ansågs föreligga en överhängande risk för att brott skulle komma att förövas samt att åtgärden behövdes för att brottet skulle kunna avvärjas. Enligt förslaget skulle egendomen återlämnas senast inom 24 timmar.

Förslaget har remissbehandlats. Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot förslaget. Förslaget har inte lett till lagstiftning.

5 En särskild bestämmelse om tillfälligt omhändertagande av egendom

Regeringens förslag: En ny bestämmelse införs i polislagen som ger en polisman möjlighet att under vissa förutsättningar tillfälligt omhänderta i första hand fordonsnycklar, för att förhindra trafiknykterhetsbrott. Polisen ges också möjlighet att, i fall när det bedöms nödvändigt för att söka efter sådan egendom, kroppsvisitera den person som kan komma att göra sig skyldig till brottet och söka igenom fordonet.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller har ingen erinran mot förslaget. *Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet* ifrågasätter emellertid om kraven för när ett omhändertagande kan ske har satts väl lågt.

Skälen för regeringens förslag: Som närmare redogjorts för i avsnitt 4 kan en polisman ta farliga föremål i beslag då föremålet skäligen kan antas vara förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken. Någon uttrycklig befogenhet för polisen att i särskilda fall tillfälligt omhänderta egendom finns däremot inte. Polisrättsutredningen angav emellertid att det förekommer att polisen tillfälligt omhändertar egendom i syfte att förhindra brott. Det synes huvudsakligen användas på så sätt att polisen tillfälligt tar ifrån en berusad person hans eller hennes bilnycklar vid misstanke om trafiknykterhetsbrott eller vid omhändertagande på grund av berusning. Utredningen framhöll att sådana ingripanden förefaller vara ett effektivt sätt att hindra trafiknykterhetsbrott och därigenom också olyckor, vilket talade för att tillfälliga omhändertaganden borde få förekomma i dessa fall. *Riksdagens ombudsmän (JO)* pekade i sitt remissvar på att en regel av det slag som utredningen föreslår fyller en viktig funktion i det praktiska polisarbetet. I remissvaret framhöll JO dessutom att det är angeläget att nuvarande praxis att ta hand om rattfyllerimisstänkta bilnycklar får ett uttryckligt lagstöd och samtidigt kringgärdas med sådana begräns-

ningar att den misstänktes rättssäkerhet bereds ett tillfredsställande skydd.

Den som kör påverkad av alkohol eller andra droger utsätter sitt eget och andra personers liv för allvarlig fara. Vägverket har genomfört djupstudier över dödsolyckor i södra Sverige, 1997–2000 (publ. 2001:94). Verket konstaterar därvid att minst var femte dödsolycka och nära hälften av alla singelolyckor med dödlig utgång är alkohol- eller drogrelaterade. I Brottsförebyggande rådets (BRÅ) rapport 2001:10 (Brottsutvecklingen i Sverige 1998–2000) analyseras den relativt kraftiga uppgången i antalet anmälda rattfylleribrott som skedde under åren 1999 och 2000. Enligt rapporten kan inte faktorer som att nollgräns införts för narkotika och ett ökat antal riktade poliskontroller förklara hela ökningen, varför en faktisk ökning av rattfylleribrottsligheten inte kan uteslutas. Antalet anmälda rattfylleribrott har därefter fortsatt att öka under åren 2001 och 2002.

Vägverket har vidare presenterat statistik om andelen alkoholpåverkade förare vid dödsolyckor. Andelen alkoholpåverkade bland de dödade personbilsförarna följer samma utvecklingstendens som antalet anmälda rattfylleribrott och som andelen misstänkt alkoholpåverkade motorfordonsförare och mopedister som rapporterats av polisen vid vägtrafikolyckor med personskada. Efter en nedgång under de två första tredjedelarna av 1990-talet har det skett en ökning under de sista åren av decenniet och de första åren på 2000-talet. Även med beaktande av de osäkerhetsfaktorer och felkällor som kan föreligga i denna statistik, finns det anledning att befara att det under senare år har skett en faktisk ökning av rattfylleribrottsligheten.

BRÅ anger i sitt remissvar att enligt den preliminära statistiken för år 2003 uppgick antalet anmälda rattfylleribrott till 15 297, vilket kan jämföras med totalt 13 941 år 1999. Därtill kommer att även 5 429 drograttfylleribrott anmäldes under år 2003. BRÅ menar att det finns forskare som gjort beräkningar som pekar på att den faktiska rattfylleribrottsligheten kan vara 200 gånger större än den synliga, vilket skulle innebära 3 miljoner brott enbart under år 2003. Från brottsförebyggande perspektiv är därför den föreslagna regleringen enligt BRÅ betydelsefull, eftersom den bör kunna bidra till att många trafikbrott och trafikolyckor förhindras.

Enligt regeringens mening visar statistiken att det finns starka skäl att vidta ytterligare åtgärder för att förhindra att personer kör under påverkan av alkohol eller andra droger. Den föreslagna möjligheten för polisen att tillfälligt få omhändertaga egendom är en sådan åtgärd.

Vissa möjligheter att förebygga fortsatta rattfylleribrott finns visserligen redan idag. Enligt 27 kap. 1 § rättegångsbalken och 7 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott får ett fordon som har använts vid brott enligt samma lag tas i beslag och därefter förklaras förverkat, om det behövs för att förebygga fortsatt sådan brottslighet och förverkande inte är oskäligt. I praxis har det ansetts att det krävs flera relativt närliggande domar, för att ett tillräckligt säkert antagande skall kunna göras att brott kommer att begås i framtiden (se exempelvis NJA 1996 s. 436). Inom Justitiedepartementet pågår nu arbete med att undersöka om det finns skäl att ställa lägre krav för när förverkande av fordon skall kunna ske i vissa fall. Även med beaktande av detta arbete fyller emel-

lertid inte bestämmelsen om förverkande av fordon den funktion som utredningarna har pekat på att det finns behov av. Den här föreslagna regleringen syftar till att på ett enkelt sätt omedelbart kunna avvärja ett förestående trafiknykterhetsbrott genom att endast tillfälligt omhänderta i första hand fordonsnycklar. I dessa fall är alltså inte fråga om eller finns behov av ett sådant permanent omhändertagande som förverkande utgör.

En annan åtgärd som skulle kunna vidtas i syfte att förhindra fortsatt brottslig verksamhet är att anhålla och häkta en person som misstänks för grovt rattfylleri. Detta torde dock sällan ske. Möjligheten att häkta någon finns dessutom endast i de fall det är fråga om grovt rattfylleri och således inte rattfylleri av normalgraden.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att det finns behov av att genom en uttrycklig reglering ge polisen möjlighet att tillfälligt omhänderta egendom i syfte att förhindra trafiknykterhetsbrott.

Lagrådet har föreslagit att det av lagtexten klart skall framgå vilken egendom som polismannen skall kunna omhänderta och att det endast i undantagsfall blir fråga om att omhänderta fordonet. Regeringen följer Lagrådets förslag vilket innebär att det i lagtexten bör anges att en polisman får tillfälligt omhänderta fordonsnycklar eller annat som behövs för färden, eller, om så krävs, fordonet. Bestämmelserna om tillfälligt omhändertagande av egendom kan lämpligen placeras i polislagen. En upplysning om att sådana bestämmelser finns bör dessutom tas in i lagen om straff för vissa trafikbrott.

I promemorian föreslås, till skillnad mot vad Polisrättsutredningen föreslog, att möjligheten att omhänderta egendom skall begränsas till fall som syftar till att förhindra trafiknykterhetsbrott. Förslaget motiveras med att det saknas underlag som talar för att det skulle finnas behov av en sådan åtgärd i andra fall. Remissinstanserna har inte haft något att invända mot den föreslagna begränsningen.

Mot denna bakgrund delar regeringen den bedömning som görs i promemorian att bestämmelsen bör begränsas till fall där ett tillfälligt omhändertagande kan förhindra brott enligt 4 eller 4 a § lagen om straff för vissa trafikbrott.

Bestämmelsens tillämpningsområde

Det huvudsakliga syftet med bestämmelsen är som tidigare nämnts att ge polisen ett uttryckligt lagstöd för att omhänderta fordonsnycklar så att man på ett enkelt sätt kan förhindra att ett nära förestående trafiknykterhetsbrott begås. Man kan dock tänka sig fall när fordonet inte startas med hjälp av en nyckel utan med exempelvis ett kort. Sådan egendom som således behövs för färden bör också omfattas av bestämmelsen. I undantagsfall kan det finnas situationer där det kan bli fråga om att i stället omhänderta själva fordonet. Ett exempel på en sådan situation är om det finns anledning att tro att den berusade personen har tillgång till nycklarna men polisen inte kan hitta dem. En annan situation är om fordonet kan startas utan nyckel, som kan vara fallet med t.ex. vissa mopeder. Rikspolisstyrelsen framhåller att uppgiften att transportera bort en omhändertagen bil och att förvara den på ett säkert sätt orsakar både besvär och kostnader för polisen. Styrelsen ifrågasätter därför om det inte bör införas en bestämmelse om att den vars bil polisen omhändertagit skall

ansvara för de kostnader som uppkommer i samband med omhändertagandet. Som tidigare sagts torde det endast i undantagsfall bli aktuellt att omhänderta själva fordonet. Om detta ändå sker, är avsikten att omhändertagandet endast skall bestå under 24 timmar (se avsnitt 6). Kostnaderna för förvaringen av fordonet under denna korta tid kan därmed inte förutses bli annat än försumbara. Regeringen finner därför inte skäl att införa en särskild bestämmelse som ålägger den från vilken egendomen omhändertogs skyldighet att ersätta förvaringskostnader som uppkommer under den tid då egendomen är omhändertagen. Se vidare under avsnitt 7 beträffande egendom som inte hämtas ut efter det att omhändertagandet har upphört.

För att egendom skall få omhändertas bör det enligt promemorians förslag krävas att det av särskilda skäl kan anses föreligga risk för att brott kommer att förövas. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* ifrågasätter om inte kraven för när ett tillfälligt omhändertagande får ske satts väl lågt.

Regeringen delar dock den bedömning som görs i promemorian om att ett omhändertagande skall kunna ske om det av särskilda skäl kan anses finnas risk för att ett rattfylleribrott kommer att begås. I detta uttryck ligger att det skall finnas konkreta omständigheter som ger stöd för antagandet att en person kan komma att göra sig skyldig till ett trafiknykterhetsbrott. Personen skall uppträda på ett sådant sätt att han eller hon framstår som påverkad av alkohol eller andra droger. Därtill kommer att situationen skall vara sådan att det kan antas att det finns risk för att denne kommer att köra det aktuella fordonet. Om en person exempelvis efter provtagning med anledning av misstänkt rattfylleri, betar sig på ett sätt att det finns skäl att tro att han eller hon kommer att köra direkt efter provtagningen, kan bilnycklarna omhändertas. Detsamma gäller om en berusad person befinner sig vid eller i ett fordon och det finns anledning att befara att personen kommer att köra fordonet. Ett exempel på en sådan situation är när någon kontaktat polisen för att en berusad anhörig eller bekant har för avsikt att köra sin bil. För att polisen skall få omhänderta egendom bör det dessutom krävas att åtgärden behövs för att brottet skall kunna förhindras. Regeringen anser att den föreslagna lydelsen på ett väl avvägt sätt balanserar kravet på rättssäkerhet för den enskilde och behovet av att kunna förhindra trafiknykterhetsbrott och därmed allvarliga olyckor. Förslaget i denna del har heller inte föranlett någon erinran från övriga remissinstanser.

BRÅ framhåller att det kan tänkas finnas situationer när det kan finnas behov av att fastställa graden av påverkan genom alkoholutandningsprov eller ögonundersökning.

I de fall där omhändertagandebeslut fattas direkt efter provtagning med anledning av tidigare misstänkt rattfylleri utgör frågan av naturliga skäl inte något problem. I övriga fall skall, som tidigare nämnts, personen i fråga framstå som påverkad av alkohol eller droger för att bilnycklar eller annan egendom skall kunna omhändertas. Varken Rikspolisstyrelsen eller någon annan remissinstans har pekat på att det i detta sammanhang finns behov av att utvidga tillämpningsområdena för när alkoholutandningsprov får tas eller ögonundersökning får göras. Regeringen anser därför att det inte för tillfället finns skäl att vidta några förändringar i detta avseende.

I likhet med vad som gäller för övrig polisverksamhet skall behovs- respektive proportionalitetsprincipen som kommer till uttryck i 8 § polislagen självklart beaktas när ett beslut om tillfälligt omhändertagande av egendom fattas. Innan ett beslut tas bör polisen därför först undersöka om risken för brott kan undanröjas på något annat mindre ingripande sätt. Polisen bör exempelvis ta reda på om någon annan person omedelbart kan komma och hämta fordonet innan nycklarna omhändertas från en berusad förare. Krav på någon mer omfattande utredning i detta avseende bör dock inte ställas.

Kroppsvsitation och genomsökande av fordon

I promemorian anges att polisen har påtalat att det inte är ovanligt att en berusad förare i samband med ett ingripande stoppar på sig bilnycklarna eller gömmer dem i bilen. Mot den bakgrunden finns det anledning att överväga om det i de nu aktuella situationerna bör införas en möjlighet för polisen att kroppsvisitera en person i syfte att leta efter föremål som tillfälligt kan omhändertas enligt den föreslagna bestämmelsen. Det finns även skäl att överväga en möjlighet för polisen att söka efter sådana föremål i fordon.

Enligt 2 kap. 6 § regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och annat liknande intrång. Regeringsformen medger dock att rättigheterna begränsas för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle (2 kap. 12 § regeringsformen).

Beträffande kroppsvisitation vid utredning av brott finns regler i 28 kap. rättegångsbalken. Med kroppsvisitation avses undersökning av någons kläder eller vad personen i övrigt bär på sig eller av väskor, paket eller andra föremål som personen har med sig (jfr Fitger, Rättegångsbalken 2, s. 28:3). I 19 § första stycket polislagen regleras rätten för polisen att göra kroppsvisitation i samband med att någon berövas friheten eller avlägsnas. Enligt bestämmelsen får kroppsvisitation äga rum när sådan är nödvändig av säkerhetsskäl för att vapen och andra farliga föremål skall kunna tas om hand, och när det behövs för att identiteten hos den mot vilket ingripandet görs skall kunna fastställas. Enligt bestämmelsens andra stycke får kroppsvisitation också äga rum i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken. Dessutom är det tillåtet att kroppsvisitera för att söka efter föremål som är ägnade att användas som hjälpmedel vid brott som innefattar skada på egendom, om det finns särskild anledning anta att den som avses med åtgärden bär ett sådant föremål med sig och det med hänsyn till omständigheterna kan antas att föremålet kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken.

Polisens befogenheter att företa husrannsakan i brottsutredande och brottsspanande verksamhet regleras i 28 kap. rättegångsbalken. Med husrannsakan avses enligt 28 kap. 1 § rättegångsbalken eftersökande i hus, rum eller slutet förvaringsställe. Dessutom får en polisman enligt 20 § första stycket polislagen bl.a. bereda sig tillträde till en bostad eller

något annat ställe för att söka efter ett föremål som polisen med stöd av lag eller annan författning skall omhänderta.

Nuvarande bestämmelser om kroppsvisitation och möjligheter att be-
reda sig tillträde till utrymmen för att eftersöka föremål är således inte
utformade med avseende på de situationer som nu avses. Det torde därför
krävas särskilda bestämmelser för kroppsvisitation och för att söka ige-
nom fordon om sådana åtgärder skall kunna vidtas i syfte att söka efter
egendom som kan komma att användas vid rattfylleribrott.

För att en inskränkning av skyddet mot kroppsvisitation och mot hus-
rannsakan och annat liknande intrång skall vara acceptabelt krävs som
tidigare nämnts att åtgärden tillgodoser ett godtagbart ändamål. Därut-
över krävs att det finns ett påtagligt behov av att använda just det
tvångsmedlet, att en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig samt att
tvångsåtgärden står i rimlig proportion till vad som står att vinna med
åtgärden.

Berusade förare utsätter sig själva och andra för allvarlig fara. Som re-
dogjorts för tidigare talar tillgänglig statistik för att det finns anledning
att befara att det under senare år har skett en faktisk ökning av rattfylleri-
brottsligheten. Den nu föreslagna möjligheten att omhänderta i första
hand fordonsnycklar är ett sätt att förhindra sådan brottslighet och där-
igenom också olyckor. För att denna åtgärd skall bli verkningsfull krävs
dock att polisen ges reella möjligheter att omhänderta nycklarna för det
fall dessa inte överlämnas frivilligt. Om förhållandena är sådana att det
finns skäl att omhänderta nycklarna och den person som kan komma att
göra sig skyldig till rattfylleri inte lämnar över dem till polismannen,
framstår det som motiverat att denne får kroppsvisitera personen i fråga
och genomsöka fordonet för att finna nycklarna. Om dessa möjligheter
inte finns blir polisen hänvisad till att tillfälligt omhänderta själva fordo-
net. Ett sådant förfarande är resurs- och tidskrävande och kan dessutom
medföra en stor olägenhet för den enskilde. Det kan till och med vara så
att den enskilde kan uppleva ett sådant beslut som mer ingripande än att
en polisman söker igenom kläderna eller fordonet. Ett omhändertagande
av själva fordonet bör därför tillgripas som en sista åtgärd. Mot bakgrund
av att tvångsåtgärderna syftar till att förhindra brott som kan leda till
olyckor med allvarliga personskador och dödsfall som följd, väger enligt
regeringens mening effektivitetsvinsterna tyngre än behovet av skydd för
den personliga integriteten. Men åtgärderna bör bara få tillgripas när det
finns skäl att tro att den som kan komma att göra sig skyldig till brottet
har nycklarna på sig eller har gömt dem i fordonet.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att i fall som nu avses bör
en polisman ges uttrycklig befogenhet att kroppsvisitera den som kan
komma att göra sig skyldig till trafiknykterhetsbrott samt att genomsöka
det fordon som kan komma att användas vid brottet. Utgångspunkten bör
emellertid alltid vara att försöka verkställa beslutet utan att dessa åtgär-
der används. Det är alltså inte fråga om att regelmässigt företa kroppsvi-
sitation eller söka igenom bilen i samband med att egendom tillfälligt
omhändertas, utan endast i fall då detta bedöms nödvändigt för att kunna
finna egendomen. I de fall åtgärderna måste tillgripas, skall dessa själv-
klart avbrytas när föremålet påträffas.

Regeringens förslag: En polisman som har beslutat att tillfälligt omhänderta egendom skall skyndsamt anmäla beslutet till sin förman. Förmannen skall omedelbart pröva om omhändertagandet skall bestå. Omhändertagandet skall upphöra så snart det inte längre finns skäl för det och får inte vara längre än 24 timmar. Egendomen skall återlämnas till den från vilken den omhändertogs, om det inte finns särskilda skäl att lämna den till någon annan.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser har tillstyrkt eller lämnat förslaget utan erinran. *BRÅ* och *Motormännens riksförbund* tar emellertid upp frågan om hur polisen skall förfara om risken för brott kvarstår efter 24 timmar.

Skälen för regeringens förslag: Omhändertagande av egendom torde främst komma att aktualiseras i samband med något annat ingripande mot en person. Beslut om omhändertagande av egendom bör därför få fattas av enskild polisman. En polisman som har beslutat om omhändertagande bör vara skyldig att skyndsamt anmäla omhändertagandet till sin förman, som omedelbart har att pröva om det skall bestå. Ett beslut om tillfälligt omhändertagande skall dokumenteras genom att ett protokoll upprättas i enlighet med bestämmelserna i 27 § polislagen.

I de fall omhändertagandet avser fordonsnycklar bör utgångspunkten vara att fordonet skall lämnas kvar på den plats där ingripandet gjordes. Vid omhändertagandet skall polisen vara aktsam och vidta skäligen åtgärder för att undvika att fordonet skadas. Om detta försummas kan normalt staten bli skadeståndsskyldig (jfr t.ex. NJA 1989 s. 607 och RH 1993:30). Det bör exempelvis krävas att polisen förvissar sig om att fordonet inte lämnas olåst. Polisens ansvar för fordonet får i första hand anses vara en fråga mellan staten och fordonets ägare. Endast i fall då fordonet utgör en trafikfara eller liknande bör polisen flytta det.

Återlämnande av egendom

Omhändertagen egendom bör återlämnas så snart omhändertagandet inte längre behövs för att syftet med åtgärden skall uppnås. Avsikten är att omhändertagandet endast skall bestå under en kort tid. I promemorian föreslås att egendom som omhändertagits skall få hållas kvar hos polisen i högst 24 timmar.

Ett omhändertagande av egendom torde betraktas som en sådan inskränkning i den enskildes rätt att använda sin egendom, att omhändertagandet i princip bör kunna bli föremål för domstolsprövning (jfr artikel 6:1 i Europakonventionen). Om omhändertagandet endast består i 24 timmar innebär det i praktiken att det skulle vara meningslöst att införa en rätt till domstolsprövning eftersom en sådan inte skulle kunna komma till stånd så länge ingreppet består. Det är i stället tillräckligt att den som har drabbats av ett sådant beslut kan begära skadestånd av staten.

BRÅ och *Motormännens riksförbund* har pekat på att det är oklart hur polisen skall förhålla sig om risken för brott kvarstår efter att 24 timmarsfristen har löpt ut.

Avsikten med den föreslagna bestämmelsen är att införa ett rättssäkert men också enkelt system för att förhindra och förebygga trafiknykterhetsbrott och därigenom också trafikolyckor. Ett domstolsförfarande skulle komplicera hanteringen på ett inte avsett sätt. Regeringen anser därför i likhet med vad som föreslås i promemorian att omhändertagandebeslutet bör begränsas till att gälla i 24 timmar. Därefter upphör omhändertagandet och egendomen skall återlämnas. Om den person som infinner sig för att hämta egendomen är påverkad av alkohol eller andra droger, finns det emellertid inget som hindrar att ett nytt beslut fattas. En ny bedömning får då göras utifrån de förhållanden som gäller vid den tidpunkten, och är förutsättningarna för omhändertagande vid detta tillfälle uppfyllda så kan alltså ett nytt beslut fattas.

När det gäller frågan om vem den omhändertagna egendomen skall återlämnas till kan ledning hämtas från de principer som gäller för utlämnande av beslagttaget gods när beslaget har hävts. Utgångspunkten är att ett beslag endast utgör en form av tillfällig besittningsrubbnings i avvaktan på ett slutligt beslut om egendomens omhändertagande. När beslaget hävs skall därför egendomen som huvudregel återlämnas till den från vilken den togs, utan att någon prövning görs av annans eventuella rätt till den (se bl.a. JO 1987/88 s. 51 och 62, JK 1988 s. 200 samt Fitger m.fl., Rättegångsbalken 2, s. 29:19). Från och med den 1 juli 2003 är det dock enligt 27 kap. 4 a § rättegångsbalken möjligt att lämna ut beslagtagen egendom till målsäganden, om det är uppenbart att denne har bättre rätt till egendomen än den från vilket beslaget gjordes. När det gäller egendom som omhändertagits med stöd av den nu föreslagna bestämmelsen anser regeringen att huvudregeln, att egendom skall återlämnas till den från vilken den togs, bör gälla och framgå direkt av lagtexten.

Om den till vilken den beslagtagna egendomen skall återställas uppdrar åt någon annan att hämta egendomen eller om han eller hon medger att egendomen lämnas ut till någon annan som gör anspråk på den, bör dock normalt denna inställning respekteras (se bl.a. JO 1974 s. 124 och Fitger m.fl. Rättegångsbalken 2, s. 27:19). JO har i det nyss nämnda ärendet emellertid understrukt att det i så fall måste stå helt klart för den som beslutar att lämna ut egendomen till annan än den berättigade, att utlämnandet sker med dennes samtycke. Som regel torde det enligt JO krävas att fullmakt eller medgivande lämnas skriftligen. Motsvarande bör gälla i fråga om omhändertagen egendom. Ytterligare en situation som utgör ett specifikt undantag är det fallet då en annan person än den från vilken egendom har omhändertagits är registrerad som ägare till fordonet. I det fallet bör polisen kunna lämna ut nycklarna eller fordonet till den registrerade ägaren.

Regeringens förslag: Egendom som inte hämtas ut när omhändertagandet har upphört skall tas om hand i enlighet med bestämmelserna i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. Egendomen skall alltså kunna förstöras eller säljas för statens räkning. Den från vilken egendomen omhändertogs skall snarast efter omhändertagandet underrättas om att egendomen kan komma att förstöras eller säljas.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker eller har inte någon erinran mot förslaget. *Hovrätten för Västra Sverige* ifrågasätter dock om det är nödvändigt att delge den från vilken egendomen omhändertogs underrättelse om att egendomen kan komma att förstöras eller säljas. *Hovrätten* ifrågasätter också om det är nödvändigt med ett kungörelseförfarande.

Skälen för regeringens förslag: När det gäller frågan om hur polisen skall förfara med egendom som inte hämtas ut, kan man tänka sig att egendomen i likhet med vad som gäller för hittegods enligt lagen (1938:121) om hittegods under vissa förhållanden tillfaller staten. I lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. finns emellertid en annan konstruktion. Egendom som tagits i förvar enligt den lagen tillfaller inte staten, men får enligt lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. förstöras eller säljas för statens räkning. Det medför bl.a. att den som visar sig vara ägare till egendom som tagits i förvar, har rätt att få tillbaka egendomen, eller om egendomen har sålts, att få ersättning för den.

Syftet med en bestämmelse om möjlighet för polisen att förstöra eller sälja tidigare omhändertagen egendom är att lösa de praktiska problem som annars kan uppstå om polisen måste förvara egendomen under obegränsad tid. För att detta syfte skall kunna uppnås är det tillräckligt att egendomen får förstöras eller säljas för statens räkning på samma sätt som stöldgods som tagits i förvar enligt stöldgodslagen. Om någon, sedan egendomen har sålts, visar sig ha ett rättmätigt anspråk på den, bör han eller hon följaktligen också vara berättigad till ersättning. På sätt som gäller för i förvar taget stöldgods bör därför lagen om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. gälla också för egendom som tillfälligt omhändertagits med stöd av polislagen.

För att egendom som inte avhämtas skall kunna få förstöras eller säljas, föreslås i promemorian att det ställs krav på att polisen delger den från vilken egendomen omhändertogs en underrättelse om att omhändertagandet upphört och att egendomen finns att hämta. Om det är känt att någon annan har drabbats av omhändertagandet, bör polisen enligt förslaget även underrätta denne. Det bör dock inte krävas att polisen närmare undersöker om annan än innehavaren har drabbats av omhändertagandet. *Hovrätten för Västra Sverige* ifrågasätter om det inte är tillräckligt att den ifrågavarande underrättelsen översänds till den berörde utan delgivning.

Ur ett rättssäkerhetsperspektiv måste det anses angeläget att den som har rätt till egendomen verkligen har kännedom om att den kommer att förstöras eller säljas om den inte hämtas. Enligt regeringens bedömning väger detta krav på rättssäkerhet tyngre än det förhållandet att delgivningsförfarandet kan föranleda polisen ett visst merarbete. Dessutom har övriga remissinstanser tillstyrkt eller inte haft något att erinra mot den föreslagna ordningen. I de flesta fall torde det dessutom vara möjligt att delge underrättelsen i samband med själva omhändertagandebeslutet, vilket medför att förfarandet inte bör bli onödigt betungande. Underrättelsen bör därför såsom det föreslagits i promemorian delges den berörde. Såsom Lagrådet har föreslagit bör underrättelsen delges snarast efter omhändertagandet.

Underrättelsen skall innehålla uppgift om att egendomen kan komma att förstöras eller säljas för statens räkning om den inte hämtas inom en viss tid. I promemorian föreslås att denna tidsfrist bestäms till minst tre månader. Enligt regeringens bedömning är det dock tillräckligt om tidsfristen inte understiger en månad. En ny bestämmelse som reglerar förfarandet med omhändertagen egendom som inte hämtas ut bör införas i lagen om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m.

Egendomen skall alltså kunna säljas för statens räkning. I de flesta fall torde det emellertid vara fråga om omhändertagna fordonsnycklar och det blir då inte är aktuellt med en försäljning. Egendomen kan i stället i dessa fall förstöras enligt bestämmelserna i lagen om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. I undantagsfall kan det dock vara fråga om sådana föremål som kan säljas. Skulle egendomens värde överstiga en fjärdedel av prisbasbeloppet, kan det enligt det remitterade förslaget inte anses tillräckligt att delgivning av underrättelse om vad som kommer att ske med egendomen har skett. I promemorian föreslås därför att polisen i dessa fall genom kungörelse bör uppmana ägaren eller annan rättsinnehavare att göra anspråk på denna inom viss tid. *Hovrätten för Västra Sverige* har ifrågasatt om detta kungörelseförfarande är nödvändigt, eftersom det avser egendom till vilken ägaren regelmässigt är känd och inte om stöldgods med en okänd ägare.

Förfarandet att tillfälligt omhänderta egendom syftar till att vid en akut situation avvärja brott genom att endast tillfälligt rubba den enskildes besittning av egendomen. Avsikten är att egendomen skall återlämnas så snart risken för brott inte längre föreligger. Med hänsyn till detta är det som tidigare sagts angeläget att den som har rätt till egendomen har full vetskap om att denna kommer att förstöras eller säljas om den inte hämtas ut efter det att omhändertagandet har upphört. Detta gäller särskilt i de fall när det är fråga om mer värdefull egendom. Regeringen anser därför att det i promemorian föreslagna kungörelseförfarandet är motiverat och att detta bör införas.

Eftersom det kan uppstå värderingsproblem bör det utökade förfarandet användas i fall då egendomens värde sannolikt uppgår till en fjärdedel av prisbasbeloppet. Detta innebär att det utökade förfarandet även skall användas om värdet på egendom möjligen understiger denna summa. Den tid inom vilken den från vilken egendomen omhändertogs skall anmäla sig bör lämpligen bestämmas till tre månader. Närmare föreskrifter om ett sådant kungörelseförfarande bör kunna meddelas av Rikspolisstyrelsen (jfr 11 § lagen om förfarande med förverkad egendom

och hittegods m.m.). Om föremålets har sålts, är ägaren eller annan rättsinnehavare berättigad till ersättning enligt 8 §.

Som tidigare nämnts (avsnitt 5) har *Rikspolisstyrelsen* i sitt remissvar framhållit att det bör övervägas om det bör införas ett ansvar för den från vilken egendomen omhändertogs att svara för de kostnader som uppkommer i samband med omhändertagna fordon. I det angivna avsnittet framhåller regeringen att det endast i undantagsfall torde bli fråga om att omhänderta själva fordonet. Omhändertagandet skall endast bestå under högst 24 timmar, och man får utgå från att egendomen som regel kommer att avhämtas när omhändertagandet har upphört. Detta torde särskilt gälla när det är själva fordonet som är föremål för omhändertagande. Det bör därför endast vara i mycket få fall det blir aktuellt för polisen att förvara fordon under en längre period. Därtill kommer att regeringen nu föreslår att den tid under vilken egendomen skall finnas tillgänglig för avhämtning efter det att omhändertagandet har upphört förkortas till en månad. Sammantaget kan regeringen nu inte se att det finns något skäl att skapa en särskild ersättningsbestämmelse på sätt som Rikspolisstyrelsen föreslagit.

8 Ekonomiska konsekvenser

Förslaget innebär att polisen bereds möjlighet att i större utsträckning än vad som gäller i dag omhänderta egendom i syfte att förebygga brott. Det torde emellertid inte bli fråga om annat än marginella kostnadsökningar som skall finansieras inom befintliga anslag.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott

7 §

I paragrafen införs ett nytt andra stycke med en upplysning om att det i 24 a och 24 b §§ polislagen (1984:387) finns bestämmelser som möjliggör tillfälligt omhändertagande av egendom i syfte att förhindra rattfylleribrott.

9.2 Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387)

24 a §

Paragrafen, som är ny, behandlas i avsnitt 4. Bestämmelsen innebär att polisman i syfte att förhindra brott enligt 4 eller 4 a § lagen om straff för vissa trafikbrott (1951:649) får tillfälligt omhänderta fordonsnycklar eller annat som behövs för färden eller, om så krävs, själva fordonet. Bestämmelsen är i första hand avsedd att ge polisen uttryckligt lagstöd att främst tillfälligt omhänderta en berusad persons fordonsnycklar. I undantagsfall

kan dock bestämmelsen också bli tillämplig på det fordon den berusade personen har framfört eller kan tänkas komma att framföra. Med uttrycket *annat som behövs för färden* avses exempelvis ett kort som ersätter fordonsnyckeln.

Egendomen får enligt paragrafen tillfälligt omhändertas om det av särskilda skäl kan anses finnas risk för att rattfylleribrott kommer att begås. Ett exempel på sådana skäl är när polisen misstänker att en person gjort sig skyldig till rattfylleri och denne agerar på ett sådant sätt att det finns anledning att anta att personen, efter provtagning, kommer att framföra fordonet på nytt. Ett annat exempel är när polisen påträffar en berusad person vid eller i ett fordon och det på grund av hans agerande finns skäl att tro att denne har för avsikt att köra fordonet. Det måste alltså finnas konkreta omständigheter som ger stöd för antagandet att en person kan komma att göra sig skyldig till ett rattfylleribrott.

I syfte att leta efter i första hand fordonsnycklar får en polisman, om det är nödvändigt, kroppsvisitera den person som kan komma att göra sig skyldig till det brott som skall förhindras. Om nycklarna inte frivilligt lämnas över till polismannen och dessa heller inte är synliga, kan det finnas skäl att kroppsvisitera personen i fråga, förutsatt att förutsättningarna för ett omhändertagandebeslut enligt bestämmelsen är uppfyllda. Förhållandena måste också vara sådana att det finns skäl att tro att nycklarna finns gömda i kläderna. Kroppsvisitation får alltså inte användas regelmässigt för att verkställa ett omhändertagandebeslut. Polisen skall givetvis alltid försöka omhänderta föremålen utan tvångsåtgärder och visitationen skall alltid avbrytas när egendomen påträffas.

Bestämmelsen ger även en polisman befogenhet att, i fall där det bedöms nödvändigt, genomsöka fordonet i syfte att leta efter främst fordonsnycklar. För att bestämmelsen skall vara tillämplig krävs att ett bestämt fordon kan antas komma att användas vid det trafiknykterhetsbrott som skall avvärijas. Inte heller denna tvångsåtgärd får användas regelmässigt, utan endast när nycklarna inte påträffas på annat sätt och det finns anledning att anta att de kan finnas gömda i fordonet. Om åtgärden tillgrips skall sökandet självklart avbrytas när egendomen påträffas.

24 b §

Bestämmelsen är ny och behandlas i avsnitt 5. Enligt bestämmelsen skall en polisman, om han eller hon har beslutat om ett omhändertagande, skyndsamt anmäla det till sin förman, som omedelbart skall pröva om omhändertagandet skall bestå. Tillfälliga omhändertaganden skall dokumenteras genom att ett sådant protokoll som anges i 27 § skall upprättas.

24 c §

Bestämmelsen är ny och behandlas i avsnitt 6. Enligt bestämmelsen skall ett omhändertagande upphöra så snart det inte längre finns skäl för det och får inte vara längre än 24 timmar. Om inte särskilda skäl finns skall egendomen återlämnas till den från vilken den togs. Sådana särskilda skäl kan vara att denne uttryckligen har begärt eller samtyckt till att egendomen lämnas ut till någon annan. Ett samtycke eller en begäran bör som huvudregel lämnas skriftligen. Ett annat sådant skäl är när en annan person än den från vilken egendomen omhändertagits är registrerad som

ägare till det aktuella fordonet. I det fallet bör polisen kunna lämna ut Prop. 2003/04:159
egendomen till den registrerade ägaren.

24 d §

Bestämmelsen är ny och behandlas i avsnitt 7. Bestämmelsen innebär att om inte egendomen hämtas ut efter det att omhändertagandet upphört får den förstöras eller säljas för statens räkning under de förutsättningar som anges i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. En underrättelse skall snarast efter omhändertagandet delges den från vilken egendomen togs om att egendomen kan komma att förstöras eller säljas. Om polisen känner till att någon annan också berörs av omhändertagandet skall även denne delges en sådan underrättelse.

9.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m.

Ändringarna i lagen har behandlats i avsnitt 7.

1 §

Ändringen innebär att det i paragrafen införs en ny punkt som anger att lagen också är tillämplig på egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen.

2 a §

Paragrafen är ny och reglerar hur polisen inledningsvis skall agera när egendom som med stöd av 24 a § polislagen tillfälligt har omhändertagits och inte hämtats ut efter det att omhändertagandet har upphört.

Egendomen skall finnas tillgänglig för avhämtning hos polismyndigheten i minst en månad efter det att sådan underrättelse som anges i 24 d § polislagen har delgivits. Om egendomen inte hämtas inom tidsfristen får polismyndigheten förfara med egendomen enligt bestämmelserna i denna lag. Om egendomens värde sannolikt överstiger en fjärdedel av prisbasbeloppet, skall polismyndigheten först genom kungörelse uppmana ägaren eller annan rättsinnehavare att göra anspråk på denna inom tre månader. Med uttrycket sannolikt avses att värdet troligen uppgår till denna summa, men att denna eventuellt kan vara något lägre. Den egendom som kan antas bli föremål för omhändertagande torde dock i de flesta fall vara fordonsnycklar vilket innebär att den inte kan säljas. Egendomen kan då förstöras med stöd av 5 §.

7 §

Genom ändringen i första stycket införs en rätt för ägare eller annan som har rätt till egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen att få egendomen utlämnad till sig efter beslut av polismyndigheten, om egendomen inte redan har sålts eller förstörts.

8 §

Ändringen innebär att försäljning av egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen sker för statens räkning. Om någon sedan egen-

domen har sålts visar sig ha ett rättmätigt anspråk på den, har han eller hon rätt till ersättning. Prop. 2003/04:159

10 §

En redaktionell ändring har gjorts av författningstexten innebärande att *statsverket* byts ut mot *staten*.

11 §

Genom ändringen ges Rikspolisstyrelsen rätt att meddela föreskrifter när det gäller sättet för kungörelse enligt 2 a §. Att Rikspolisstyrelsen också får meddela föreskrifter för polismyndighets förfarande med egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen följer av att sådan egendom omfattas av 1 §.

Sammanfattning av promemorian

Prop. 2003/04:159
Bilaga 1

Polisrättsutredningen har i slutbetänkandet Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen (SOU 1995:47) bl.a. föreslagit att det i polislagen (1984:387) skall införas en bestämmelse om tillfälligt omhändertagande av egendom i syfte att förhindra brott. Remissinstanserna tillstyrkte förslaget eller lämnade det utan erinran. Förslaget har inte lett till lagstiftning.

I promemorian föreslås att det genom nya bestämmelser i polislagen införs möjlighet att tillfälligt omhänderta egendom. Förslaget är begränsat till att ett sådant omhändertagande skall kunna beslutas i syfte att förhindra trafiknykterhetsbrott. Förslaget innebär att om det av särskilda skäl kan anses föreligga risk för att brott enligt 4 eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott kommer att förövas, får en polisman tillfälligt omhänderta egendom som kan komma till användning vid brottet. Om det är nödvändigt skall polisen kunna kroppsvisitera den person som beslutet avser och genomsöka det fordon som kan komma till användning vid brottet i syfte att söka efter sådan egendom. Omhändertagandet skall upphöra så snart det inte längre finns skäl för det, dock senast 24 timmar efter det att egendomen omhändertogs.

Polisrättsutredningen lämnade inte något förslag om hur polisen skulle förfara med egendomen för det fall den inte hämtas ut. I promemorian föreslås att egendom som inte hämtas ut när omhändertagandet har upphört skall tas om hand i enlighet med bestämmelserna i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. Egendomen skall således kunna förstöras eller säljas för statens räkning.

Förslag till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott att 7 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §²

Ett fordon som har använts vid brott enligt denna lag får förklaras förverkat, om det behövs för att förebygga fortsatt sådan brottslighet och förverkande inte är oskäligt.

Bestämmelser om tillfälligt omhändertagande av egendom i syfte att förhindra rattfylleribrott finns i 24 a och 24 b §§ polislagen (1984:387).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

² Senaste lydelse 1993:1463.

Härigenom föreskrivs att det i polislagen (1984:387) skall införas två nya paragrafer, 24 a och 24 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 a §

Kan av särskilda skäl risk anses föreligga att ett brott enligt 4 eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott kommer att förövas, får en polisman, i syfte att förhindra brottet, tillfälligt omhänderta egendom som kan komma till användning vid brottet.

Om förutsättningarna i första stycket är uppfyllda, får en polisman, om det är nödvändigt för att söka efter sådan egendom som där anges, kroppsvisitera den person som kan komma att göra sig skyldig till brottet och genomsöka det fordon som kan komma till användning vid detsamma.

24 b §

En polisman som har beslutat om omhändertagande av egendom med stöd av 24 a § skall skyndsamt anmäla det till sin förman. Förmannen skall omedelbart pröva om omhändertagandet skall bestå, om det inte redan upphört.

Omhändertagen egendom skall återlämnas så snart det inte finns skäl för omhändertagandet. Egendomen får dock inte hållas kvar längre tid än 24 timmar. Omhändertagen egendom skall återlämnas till den från vilken egendomen omhändertogs om det inte finns särskilda skäl att lämna den till någon annan.

Avhämtas inte egendomen när omhändertagandet upphört får polismyndigheten på sätt som närmare anges i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. förstöra egendomen eller

*sälja den för statsverkets räkning.
Den från vilken egendomen om-
händertogs skall delges underrät-
telse om att egendomen kan
komma att förstöras eller säljas.
Om det är känt att någon annan
också har drabbats av omhänder-
tagandet, skall även denne delges
en sådan underrättelse.*

Prop. 2003/04:159

Bilaga 2

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m.

dels att 1, 7, 8 och 11 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller, om ej annat följer av bestämmelser i lag eller annan författning, egendom som

1. tillfallit staten på grund av förverkande *eller*

2. tillfallit staten enligt lagen (1938:121) om hittegods *eller*

3. tagits i förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m.

1. tillfallit staten på grund av förverkande,

2. tillfallit staten enligt lagen (1938:121) om hittegods,

3. tagits i förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. *eller*

4. *omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen (1984:387).*

2 a §

Egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen (1984:387) skall finnas tillgänglig hos polismyndigheten för avhämtning tre månader efter det att sådan underrättelse som anges i 24 b § polislagen har delgivits. Om egendomen inte hämtas ut inom denna tid, skall med egendomen förfaras på sätt som anges i denna lag.

Om egendomens värde sannolikt uppgår till mer än en fjärdedel av det prisbasbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde då underrättelsen delgavs, tillämpas dock bestämmelserna i denna lag först efter det att tre månader har förflutit sedan polismyndigheten genom kungörelse uppmanat ägaren eller annan rättsinnehavare att göra anspråk på densamma.

7 §

Gör ägaren eller annan rättsinnehavare anspråk på egendom som tagits i förvar med stöd av lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. skall den lämnas ut till honom efter beslut av polismyndigheten, om den ej redan försålts eller förstörts.

Gör ägaren eller annan rättsinnehavare anspråk på egendom som tagits i förvar med stöd av lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. *eller egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen (1984:387)* skall den lämnas ut till honom efter beslut av polismyndigheten, om den ej redan försålts eller förstörts.

Har egendomen reparerats eller på annat sätt förbättrats, är den som gör anspråk gällande enligt första stycket skyldig att betala kostnaden härför innan han utfår egendomen. Betalar han ej inom en månad efter det att särskild uppmaning därom delgivits honom, får egendomen försäljas i den ordning som anges i denna lag.

8 §

Försäljning av egendom som tagits i förvar med stöd av lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. sker för statsverkets räkning.

Försäljning av egendom som tagits i förvar med stöd av lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. *eller egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen (1984:387)* sker för statsverkets räkning.

Har egendom försålts, har ägaren eller annan rättsinnehavare rätt till ersättning. Denna utgår dock ej med högre belopp än som influtit vid försäljningen. I de fall som avses i 7 § andra stycket skall kostnaden för förbättringen avräknas från ersättningen.

Ansökan om ersättning ges in till Rikspolisstyrelsen som, efter verkställd utredning i ärendet, prövar frågan om ersättning.

11 §

Rikspolisstyrelsen lämnar närmare föreskrifter om

1. sättet för kungörande enligt 2 §,	1. sättet för kungörande enligt 2 och 2 a §§,
2. polismyndighets förfarande med egendom som avses i denna lag.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

Förteckning över remissinstanserna

Prop. 2003/04:159
Bilaga 3

1. Riksdagens ombudsmän
2. Hovrätten för Västra Sverige
3. Stockholms tingsrätt
4. Justitiekanslern
5. Riksåklagaren
6. Rikspolisstyrelsen
7. Brottsförebyggande rådet
8. Brottsoffermyndigheten
9. Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet
10. Vägverket
11. Sveriges advokatsamfund
12. Svenska polisförbundet
13. Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande (NTF)
14. Motormännens riksförbund
15. Motormännens helnykterhetsförbund (MHF)

Förslag till lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §³

Ett fordon som har använts vid brott enligt denna lag får förklaras förverkat, om det behövs för att förebygga fortsatt sådan brottslighet och förverkande inte är oskäligt.

Bestämmelser om tillfälligt omhändertagande av egendom i syfte att förhindra rattfylleribrott finns i 24 a och 24 b §§ polislagen (1984:387).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

³ Senaste lydelse 1993:1463.

Härigenom föreskrivs att det i polislagen (1984:387) skall införas två nya paragrafer, 24 a och 24 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 a §

Kan det av särskilda skäl anses finnas risk för att brott enligt 4 eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott kommer att begås, får en polisman, i syfte att förhindra brottet, tillfälligt omhänderta egendom som kan komma att användas vid brottet.

Om förutsättningarna i första stycket är uppfyllda och om det är nödvändigt för att söka efter sådan egendom som där anges, får en polisman kroppsvisitera den person som kan komma att göra sig skyldig till brottet och genomsöka det fordon som kan komma att användas vid detsamma.

24 b §

En polisman som har beslutat om omhändertagande av egendom med stöd av 24 a § skall skyndsamt anmäla det till sin förman. Förmannen skall omedelbart pröva om omhändertagandet skall bestå.

Egendom som har omhändertagits skall återlämnas så snart det inte längre finns skäl för omhändertagandet. Egendomen får inte hållas kvar längre tid än 24 timmar. Omhändertagen egendom skall återlämnas till den från vilken egendomen omhändertogs, om det inte finns särskilda skäl att lämna den till någon annan.

Hämtas inte egendomen när omhändertagandet har upphört får polismyndigheten under de förutsättningar som anges i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. förstöra egendomen eller

sälja den för statens räkning. Den från vilken egendomen omhändertogs skall delges underrättelse om att egendomen kan komma att förstöras eller säljas. Om det är känt att någon annan också har drabbats av omhändertagandet, skall även denne delges en sådan underrättelse.

Prop. 2003/04:159

Bilaga 4

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m.

dels att 1, 7, 8 och 11 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller, *om ej annat följer av bestämmelser i lag eller annan författning*, egendom som

1. tillfallit staten på grund av förverkande *eller*

2. tillfallit staten enligt lagen (1938:121) om hittegods *eller*

3. tagits i förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m.

1. tillfallit staten på grund av förverkande,

2. tillfallit staten enligt lagen (1938:121) om hittegods,

3. tagits i förvar enligt lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. *eller*

4. *omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen (1984:387).*

2 a §

Egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen (1984:387) skall finnas tillgänglig hos polismyndigheten för avhämtning i minst en månad efter det att en sådan underrättelse som anges i 24 b § polislagen har delgivits. Om egendomen inte hämtas ut inom denna tid, skall det förfaras med egendomen på det sätt som anges i denna lag.

Om egendomens värde sannolikt uppgår till mer än en fjärdedel av det prisbasbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde då underrättelsen delgavs, tillämpas bestämmelserna i denna lag först efter det att tre månader har förflutit sedan polismyndigheten genom kungörelse uppmanat ägaren eller annan rättsinnehavare att göra anspråk på egendomen.

7 §

Gör ägaren eller annan rättsinnehavare anspråk på egendom som tagits i förvar med stöd av lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. skall den lämnas ut till honom efter beslut av polismyndigheten, om den *ej* redan försålts eller förstörts.

Har egendomen reparerats eller på annat sätt förbättrats, är den som gör anspråk *gällande* enligt första stycket skyldig att betala kostnaden *härför* innan han *utfår* egendomen. Betalar han *ej* inom en månad efter det att särskild uppmaning *därom* delgivits honom, får egendomen *försäljas* i den ordning som anges i denna lag.

Gör ägaren eller annan rättsinnehavare anspråk på egendom som tagits i förvar med stöd av lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. *eller egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen (1984:387)* skall den lämnas ut till honom *eller henne* efter beslut av polismyndigheten, om den *inte* redan *har sålts* eller förstörts.

Har egendomen reparerats eller på annat sätt förbättrats, är den som gör anspråk *på egendomen* enligt första stycket skyldig att betala kostnaden *för förbättringen* innan han *eller hon får ut* egendomen. Betalar han *eller hon inte* inom en månad efter det att särskild uppmaning delgivits honom *eller henne*, får egendomen *säljas* i den ordning som anges i denna lag.

8 §

Försäljning av egendom som tagits i förvar med stöd av lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. sker för statsverkets räkning. Har egendom *försålts*, har ägaren eller annan rättsinnehavare rätt till ersättning. Denna utgår dock *ej* med högre belopp än som influtit vid försäljningen. I de fall som avses i 7 § andra stycket skall kostnaden för förbättringen avräknas från ersättningen.

Försäljning av egendom som tagits i förvar med stöd av lagen (1974:1065) om visst stöldgods m.m. *eller egendom som omhändertagits med stöd av 24 a § polislagen (1984:387)* sker för statsverkets räkning.

Har egendom *sålts*, har ägaren eller annan rättsinnehavare rätt till ersättning. Denna utgår dock *inte* med högre belopp än som *har* influtit vid försäljningen. I de fall som avses i 7 § andra stycket skall kostnaden för förbättringen avräknas från ersättningen.

Ansökan om ersättning ges in till Rikspolisstyrelsen som, efter verkställd utredning i ärendet, prövar frågan om ersättning.

11 §

Prop. 2003/04:159

Bilaga 4

Rikspolisstyrelsen lämnar närmare föreskrifter om

1. sättet för kungörande enligt	1. sättet för kungörande enligt
2 §,	2 och 2 a §§,
2. polismyndighets förfarande med	egendom som avses i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2004-05-10

Närvarande: f.d. justitierådet Staffan Magnusson, justitierådet Nina Pripp och regeringsrådet Bengt-Åke Nilsson.

Enligt en lagrådsremiss den 22 april 2004 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott,
2. lag om ändring i polislagen (1984:387),
3. lag om ändring i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Charlotte von Essen.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om ändring i polislagen

24 a §

I paragrafens första stycke har tagits in en bestämmelse som innebär att en polisman, under de förutsättningar som anges i bestämmelsen, får tillfälligt omhänderta egendom som kan komma att användas vid ett rattfylleribrott. Enligt författningskommentaren är avsikten att polisen främst skall kunna omhänderta en berusad persons fordonsnycklar. I undantagsfall skall dock bestämmelsen kunna bli tillämplig på det fordon som den berusade personen har framfört eller kan tänkas komma att framföra.

Enligt Lagrådets mening bör lagtexten förtydligas, så att det klarare framgår vilken egendom som polismannen skall kunna omhänderta och att det endast i undantagsfall blir fråga om att omhänderta fordonet. Lagrådet föreslår att 23 a § första stycket får följande lydelse:

Kan det av särskilda skäl anses finnas risk för att brott enligt 4 eller 4 a § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott kommer att begås, får en polisman, i syfte att förhindra brottet, tillfälligt omhänderta fordonsnycklar eller annat som behövs för färden eller, om så krävs, fordonet.

24 b §

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. en polismanns skyldighet att anmäla ett omhändertagande av egendom till sin förman, den tid under

vilken ett omhändertagande får bestå och till vem omhändertagen egendom skall återlämnas.

Prop. 2003/04:159
Bilaga 5

För att öka överskådligheten anser Lagrådet att de föreslagna bestämmelserna bör delas upp på tre olika paragrafer, 24 b – 24 d §§. Lagtexten bör också förtydligas något.

Lagrådet föreslår att bestämmelserna utformas på följande sätt:

24 b § En polisman som har beslutat om omhändertagande av egendom med stöd av 24 a § skall skyndsamt anmäla det till sin förman. Förmanen skall omedelbart pröva om omhändertagandet skall bestå.

24 c § Ett omhändertagande skall upphöra så snart det inte längre finns skäl för det och får inte vara längre än 24 timmar.

Omhändertagen egendom skall återlämnas till den från vilken egendomen omhändertogs, om det inte finns särskilda skäl att lämna den till någon annan.

24 d § Hämtas inte egendomen när ett omhändertagande har upphört, får polismyndigheten under de förutsättningar som anges i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegods m.m. förstöra egendomen eller sälja den för statens räkning.

Den från vilken egendomen omhändertogs skall snarast efter omhändertagandet delges underrättelse om att egendomen kan komma att förstöras eller säljas. Om det är känt att någon annan också berörs av omhändertagandet, skall även denne delges en sådan underrättelse.

Övriga lagförslag

Godtas Lagrådets förslag angående uppdelning av bestämmelserna i den föreslagna 24 b § polislagen, får vissa hänvisningar i de övriga lagförslagen ändras.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 27 maj 2004.

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Sahlin, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Lövdén, Ringholm, Bodström, Sommestad, Karlsson, Nykvist, Andnor, Nuder, Johansson, Björklund, Holmberg, Jämtin

Föredragande: statsrådet Bodström.

Regeringen beslutar proposition Tillfälligt omhändertagande av egendom för att förhindra trafiknykterhetsbrott